

XXIII. ULUSLARARASI ASKERİ TARİH KOLLOKYUMU PRAG'DA YAPILDI.

Doç. Dr. Öğ. Alb. Cemalettin TAŞKIRAN

Uluslararası Askeri Tarih Kollokyumu 1997 yılı toplantısının Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'da 24-29 Ağustos 1997 tarihinde yapılması daha önceden kararlaştırılmıştı. Çek Askeri Tarih Komisyonu yetkilileri de konu olarak 1618-1648 tarihlerinde Avrupa'da cereyan eden ve Avrupa'nın siyasi naritasını büyük ölçüde değiştiren mezhep mücadelelerinin yaşandığı "30 Yıl Savaşları"na ana konu olarak belirlemişlerdi. Zira "30 Yıl Savaşları" bugün Çek Cumhuriyeti sınırları içinde olan Bohemya'da Protestan Çeklerin Katoliklere karşı baş kaldırması ile başlamıştı.

Uluslararası Askeri Tarih komisyonu üyesi olan Türk Askeri Tarih komisyonu da toplantıya davet edilmiş ve ana konuyla ilgili bir bildiri sunması istenmişti. Türk Askeri Tarih Komisyonu Yürütme Kurulu yaptığı toplantıda Prag'daki toplantıya 4 kişilik bir heyetle katılınmasını ve "Otuz Yıl Savaşları'nın Osmanlı İmparatorluğu Açısından Değerlendirilmesi" şeklinde bir bildiri sunulmasını kararlaştırdı.

4 kişilik Türk heyetine Osmanlı tarihi Danışmanı olarak katılan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi hocalarından Prof. Dr. Yavuz Ercan'ın da yönlendirmeleriyle Otuz Yıl Savaşlarında Osmanlı Devleti'nin politikasını anlatan 10 sayfalık bir bildiri Fransızca olarak hazırladım.

Türk Askeri Tarih Komisyonu Genel Sekreteri E. Tuğgeneral SELim Ercan, Prof. Dr. Yavuz Ercan, ben Doç. Dr. Öğ. Alb. Cemalettin Taşkiran ve Dz. Kur. Bnb. Kadir Yıldız Türk heyeti olarak 24 Ağustos 1997 günü Prag'a gittik ve bizler için rezervasyon yapılan Hotel Olsanka'ya yerleştik. Kolokyuma katılacak delegeler 3 ayrı otelde misafir ediliyorlardı. Büyük çoğunluk ise bizim kaldığımız

otelde kalıyordu. 5 gün boyunca gelen katılımcıların çoğu ile kahvaltılarda, yemeklerde, lobide, oturumlarda, konuşma, tartışma imkânı bulduk. Kolokyumun yapılacağı yer kaldığımız otele 20-25 dakika mesafedeydi. Her gün 4 otobüsle bizleri Kolokyumun yapıldığı Milli Savunma Bakanlığı toplantı salonuna götürdüler.

Kolokyumun cereyan tarzından ve orada özellikle bizimle yapılan tartışmalara girmeden önce kısaca Çek Cumhuriyeti ve onun başkenti Prag hakkında bazı bilgiler vermek istiyorum.

Almanya, Avusturya, Polonya ve Slovakya ile komşu olan Çek Cumhuriyeti yaklaşık 79.000 km² yüz ölçüme ve 10 milyon nüfusa sahip küçük bir ülke. Başkenti Prag'ın nüfusu ise 1.200.000 civarında. Ülkedeki teknolojik gelişme sonrası şehirlerde yaşayan nüfus oranı % 80'e ulaşmış. Ağır sanayi, özellikle de demir-çelik sanayii, silah ve cephane yapımı, otomobil ve makine yapımı ülkenin önde gelen ekonomik özellikleri. Buna alkollü içecekleri, özellikle de bira sanayiini eklememiz gerekir. Tarım biraz ihmal edilmiş gözükmeyle beraber ovalık Moravya bölgesinde iyi bir potansiyelinin olduğu da görülüyor. Bohemya bölgesi ise porselen ve kristalleriyle bütün dünyada tanınıyor. Ancak bütün eski Sovyetler Birliği ülkelerinde görülen ekonomik durgunluk burada da halâ kendini gösteriyor. Bu yüzden halk geçiş döneminin ekonomik sıkıntılarını yaşıyor. Halkı Çekçe konuşuyor ama her yerde derdini zi İngilizce anlatabiliyorsunuz.

Prag şehri ise Vltava nehrinin kıvrılarak aktığı yerlerde kurulmuş. Yeşillikler içine gömülmüş bir hali var. En çok dikkat çeken özelliklerinden birisi de şehrin sanatla iç içe oluşu. Ortaçağ mimarisinin gotik, barık ve Rönesansa ait çok güzel işlemeli örnekleri özellikle eski şehrin her yerinde görülüyor. Kiliseler, katedraller, şatolar. Bunlara yüzlerce heykeli de ilave edin. Ayrıca insanlar ellerinde küçük küçük ilanlar, sizleri çok çok ucuza akşam bilmem hangi kilisede verilecek klasik müzik konserine davet ediyorlar. Bu o kadar yaygın ki şaşırılmamak elde değil. Cam, kristal ve ahşap bibloların aklınıza gelmeyen çeşitleri var. Metro ve tramvay hem çok düzenli hem çok ucuz. Çeklere de, yabancı turistlere de büyük kolaylık sağlıyor. Alış-verişlerde de dil zorluğu çekmiyorsunuz. İngilizce biliyorsanız zaten mesele yok. Bilmiyorsanız da mesele yok, zira her şeyin fiyatı üzerinde yazılı. Pazarlık mağazalarda yok. Ama biz bir mağazada buna rastladık ve çok şaşırдық. Sizlere bu olayı anlatmak istiyorum.

Kolokyumun üçüncü günü öğleden sonra idi. Konferans ve tartışmalar o gün saat 15.00'de bitmiş, bize şehri gezmek ve alışveriş yapmak için biraz zaman kalmıştı. Prag'ın meşhur ana meydanı Vaclavske Name'de geziyor ve mağazalara bakıyorduk. Hediyeler olarak götürülebilecek tabak arıyorduk. Birçok yerde vardı. Ama hem fiyatları çok yüksek hem de ebatları çok büyüktü. Ararken bir mağazanın önünde taşınabilir ve eve konulabilir ebatta tabaklar gördük. Selim Ercan Paşam bana: "Bunlar uygun. Acaba fiyatları ne kadar? Görebiliyor musun?" diye sordu. Ben tabaklara fiyatlarını görmek için yaklaştım. Tam o sırada mağazada bulunan esmer 30-35 yaşlarında bir adam düzgün bir Rumeli şivesiyle "-Te bunlar 250, bunlar 200 krondur" dedi. Hepimiz önce şaşırarak Prag'da bir mağazadasatıcı bize Türkçe cevap veriyordu. Ben sordum:

- Sen Türkçeyi nereden biliyorsun?

- Biliyorum, konuşuyorum.

- İyi de, nereden? Türk müsün?

- Ayır ayır, Türk komşularım vardır. Unlardan öğrendim.

- Nerelisin sen?

- Bulgaristanlıyım. Urda Türk köyünde otururum.

Bu tanışmadan sonra içeri girdim. Müşteriler Türk, satıcı da Türkçe bilince pazarlık ister istemez başladı.

- Mademki komşuyuz bunu bize kaçaya verirsiniz?

- 200'e veririm be!

- 200'e çok, biraz daha indirim yap.

- Yok be çok diil. 250'den 200'e tüşüm. BEn patron diilim. Burda yok üle şey.

Üstte ne yazar, alırsın onu. Ama ben size 50 tüşüm.

- Sen bize 150'ye ver...

- Ulmaz be. Kovdurtacaksınız beni. Patron vermez...

Pazarlık böyle sürerken, ben siraç adamı inceledim. Çok rahat anlıyor ve çok rahat konuşuyordu. Ayrıca Avrupa'da olmayan bir

şey yaptı ve bize birden 50 kron indirde. Yani zihniyeti de pazarlığa uygun biriydi. Heyse biz 200'er krona o tabaklardan aldık. Mağazadan ayrılıyorduk. En son ben çıkıyordum. Sordum:

- Adın ne senin?

- Ali'dir be!

- Ali diye Bulgar ismi olmaz. Hemşerim bak. Türkçeyi güzel anlıyorsun, güzel de konuşuyorsun. Adın da Ali. Ama ben Türk müsün? diyorum, hayır Bulgarım diyorsun. Ayıp olmuyor mu? Niçin Türk olduğunu söylemiyorsun?

Ali elimi bırakmadı. Biraz daha sıktı ve dedi ki:

- Türk'üm be. Ama diyemem ki unu. Desem Türküm, yollarlar beni üteki tarafa (Bulgaristan'ı kast ediyor). Oysa çocuk var. (erkek çocuk için söylüyor) kız var, anım var. Yollarım buradan unlara üç-beş kuruş, Bilse ki ben Türküm yollar beni patron. Zaten Bulgar yapmış adımlı Alexandır. Onun için sülemem. Anlar mısın? Biz Filibeli Türküz be. Ama şimdi ben Plovdivli Alexandır.

Bir şey söylemedim. "Anlarım Ali, dedim içimden, anlarım Filibeli Ali. Anlarım da elimden bir şey gelmez..." Daha hararetli el sıkıştık. Allahaismarladık dedim ve mağazadan çıktık. İki gün sonra da döndüğümüz için Filibeli Ali'yi bir daha görmedik.

Kolokyuma gelince. Bu yıl 150'ye yakın kişi katılmıştı. Amerikalılar, Japonlar ve Fransızlar oldukça kalabalık gruplarla gelmişlerdi. Yine bu yıl ilk defa Fas Askeri Tarih Komisyonu üye olarak toplantıya katıldı. Bildiri sunan ülkeler şunlardı: Çek Cumhuriyeti İsveç, Finlandiya, Almanya, Fransa, Avusturya, Romanya, İngiltere, İspanya, Portekiz, İsrail, İsviçre, Türkiye, Polonya, İtalya, Avusturya, Macaristan, Slovakya, Yunanistan, Çin, Brezilya, Bulgaristan, İrlanda.

Bizim bildirimizi 27 Ağustos Çarşamba günü yapılacak olan 5. oturuma planlamışlardı. Oturum başkanı bir Fransız generaliydi. Benimle birlikte aynı oturumda Polonyalı Prof. Andrzej Ajnenkiel ve Amerikalı Prof. James Corum bildiri sunacaktı.

Oturum Çek Savunma Bakanlığı toplantı salonunda yapıldı. Hatta ilk gün açılışı bizzat savunma bakanı yapmış ve o akşam

bütün delegelere bir resepsiyon vererek hepsine hoş geldiniz demişti.

27 Ağustosta 10 sayfalık bildiriye Fransızca olarak 20 dakikada özetledim. Simültane mütercimler de anında Çekçeye, İngilizceye ve Almanca'ya tercüme ettiler. Bildirimizin ana özeti şu idi. Avrupa'nın bir mezhepler mücadelesi olan 30 Yıl Savaşları'na Osmanlı Devleti doğrudan bir müdahalede bulunmamış ancak o zaman karşısında bulunan Katolik birliğini parçalamak ve Avusturya'yı zayıflatmak için kendisine bağlı bir Prens olan Erdal Beyi Bethlen Gabor'u özellikle Türk topçusu ve askeriyle destekleyerek Almanlara karşı, Katoliklere karşı savaştırmış ve Protestanları desteklemiştir. Bildiride Osmanlı'nın bu desteği niçin ve nasıl verdiği, ne gibi sonuçlar aldığı anlatıldı.

Şunu belirtmek gerekir ki bu tün toplantılarda daha çok delegeler kendilerini ilgilendiren konuları dinliyor ve tartışmalara katılıyorlar. Bu yüzden de toplantılarda genelde 50-60 dinleyici bulunuyor. Ama bizim bildirimizin bulunduğu gün ben bizzat salonda 110'dan fazla dinleyici saydım. Yani bizim bildiriye ilgi büyük oldu. Tabii ki tartışmada da o derece büyüktü...

5. oturumda sunulan üç bildiri de tamamlanınca oturum başkanı soru, cevap bölümünü açtı. Bu bölüm çok canlı geçti. Özellikle bize karşı sorular ve eleştiriler vardı. Şimde onlardan bahsedeceğim:

Önce, daha önceden de tanıdığımız, iyi bir Osmanlı tarihçisi ve Türk dostu olan Rumen yarbay Mircea Dogaru söz aldı. Bir kaç ilave ve bir kaç düzeltme yapacağını söyledi. Kendisinin bir Osmanlı tarihçisi olduğunu, Osmanlı tarihinin özellikle 16. yüzyılın askerlik ve medeniyet açısından büyük bir yüzyıl olduğunu, Kanuni Sultan Süleyman'ın da çok büyük bir lider olduğunu belirtti ve bir benzetme yaparak "Kanuni, günümüzün Bill Clinton'u idi" dedi. Bu söz üzerine, yanımda oturan Amerikalı Profesör James Corum, bana eğilerek:

"- Meslektaşım, biliyor musun bu benzetme Kanuni'ye hakaret sayılır" dedi. Tebessüm ederek teşekkür ettim.

Dogaru, benim bildiride söylediğim konularda bazı ilaveler yaptı. Osmanlı'nın cihat anlayışı üzerinde durdu. Eleştiri olarak Erdal Beyliği ile beraber Eflâk ve Boğdan'ın bildiride Osmanlı

toprağı olarak belirttiği oysa o eyaletlerin Osmanlı toprağı olmadığı, Osmanlı'nın müttefiki devletler olduğunu söyledi. Ayrıca ilk defa, bir Beylerbeyi'nin (Budin) bir prensin emrine girdiğine itiraz etti. "Prenslerin emrine giren sultanlar bile vardır" dedi.

Ben de cevap olarak, ilavelere katıldığımı ancak iki eleştiriye katılmadığımı söyledim. Erdel, Eflâk ve Boğdan'ın gerek o dönemin yerli ve yabancı kitaplarında, gerek haritalarında hep Osmanlı sınırları içinde gösterildiğini, kendileri kabul etmese de bu eyaletlerin o zaman Osmanlı toprağı sayıldığını tekrarladım. Osmanlı Sultanı'nın savaşta bir prensin emrine girdiğini hiç duymadığımı ve okumadığımı, ayrıca bunun mantiken izahının da mümkün olmadığını belirttim. Daha sonra kuliste, kendisi bana Sultan Yıldırım Beyazıt'ın çocuklarından bahsettiğini açıkladı.

İkinci olarak İspanyol delege söz aldı. Bildiriyi dikkatle dinlediğini ama bildiride İspanya'nın egemenliğinde olan topraklar sayılırken hepsinin sayılmadığını sadece Avrupa'da olanlardan bahsedildiğini belirtti ve o dönemde İspanya hakimiyetinde olan yerleri birer birer saydı.

Ben de cevap olarak konunun doğrudan İspanya'nın hakimiyeti olmadığını, bu yüzden sadece konuya giriş yapmak için Avrupa'dan bahsettiğimi belirttim.

Üçüncü olarak Macar Profesör söz aldı. Bildiride Erdel Beyi'nin Osmanlı'nın politikasını uygulayan bir kukla gibi gösterildiğini, oysa prensin Macaristan'ın bağımsızlığı için savaştığını belirtti.

Cevap olarak, bildiride asla böyle bir ifade kullanmadığımı, Erdel'in Osmanlı'nın bir beyliği olması sebebiyle ayrı bir politikası olsa bile bunu Osmanlı'nın politikasının dışında uygulanmasının mümkün olmadığını, nitekim 30 Yıl Savaşları'ndan sonra bu tür bir politika izlemeye kalkan Rakoczi'nin Osmanlılarca cezalandırıldığını ve bu olayın sonunun Vasvar Antlaşmasıyla bittiğini söyledim. Ayrıca Almanların elinde kalan Macaristan'ın Almanlardan alınmasının sadece Erdel Beyi'nin Politikası olmadığını, buna Osmanlı politikasının da uygun geldiğini belirttim.

Gerek bildirinin sunuluşu, gerekse sonunda yapılan tartışmalar sırasında 4 kişiden oluşan Yunan heyeti bizi dikkatlice izledi. Macar profesörden sonra bir Yunanlı delege söz aldı ve şunları söy-

ledi: "Sayın mezlekdaşıma konu dışı ama açık bir soru soracağım. Otuz yıl savaşlarından önce batıların Yunanlıları Türklere kurtarmak için bir haçlı seferi hazırlığı vardı. Biz bununla ilgili bir çalışma yapıyoruz.

Gerek Yunan arşivlerinde, gerekse diğer batılı ülkelerin arşivlerinde yeterince çalışma yaptık. Ama biliyorsunuz Türk arşivlerine giremiyoruz. Bu yüzden acaba siz, çalışmalarınız sırasında, özellikle Sultan'ın bu konudaki tavrını gösteren bir belgeye rastladınız mı? Yani Sultan, yani Türklere ne düşünüyorlardı?"

Uluslararası toplantılarda Türk-Yunan diyalogu hep ilgi çekiyor. Bu defa da öyle oldu. Salona müthiş bir sessizlik çöktü. Yunanlı çok yumuşak bir üslûpla ve sempatik tavırlarla sorusunu bana yöneltti.

Ben de cevaben şunları söyledim: "Sayın meslektaşım, Sevgili komşum. Sorunuza bütün samimiyetimle cevap veriyorum. Ben 20. yüzyıl üzerinde çalışıyorum. Bu yüzden arşivlerdeki belgelerden daha çok yakın döneme ait olanları inceledim. Dolayısıyla sizi tatmin edici bir cevabı buradan vermem mümkün değil. O araştırmayı siz yapmalısınız. Ben de size her türlü yardımı yapmaya hazırım... Ancak sözlerinizde bir yanlış anlama veya yanlışlık var. O da şu sevgili komşum: Türkiye'deki bütün arşivler herkese açık, Herkese. Ermenilere de, biz Yunanlılara da... Şu anda bile Türk arşivlerinde çalışan Fransız, Alman, Amerikalı ve İngiliz tarihçiler var. Şundan emin olu, ne zaman gelerseniz gelin arşivlerden yararlanabilirsiniz. Hiç bir problem olmaz. Siyasi çekişmeler bilimsel çalışmaları engellememeli. Bizde engellemez. Burada size söz veriyorum, arşivlerimize çalışmaya gelerseniz her türlü yardımı yapacağım. Bu konuda başka bir şey diyemeyeceğim sevgili komşum..." Benim bu konuşmam üzerine hava yumuşadı. Salonunda bir alkış koptu. Oturum başkanı Fransız General de "Bütün kurulun önünde söz veriyor. Daha ne yapsın?" diyerek konuyu kapattı.

Kolokyumda bizim bildirimizden başka Yunanlı, Bulgar ve Rumanların sundukları bildirimler de Türk heyetince dikkatlice izlendi. Yunanlılar "Otuz Yıl Savaşlarında Yunanlılar" konusunda bir bildiri verdiler ve daha çok Katolik-Protestan savaşında Ortodoksların tutumlarından bahsettiler. Daha ziyade dini ağırlıklı bir bildiri idi. Bildiride Türklere bir sataşma olmadı.

Bulgar Albay Minchev ise, "30 Yıl Savaşları ve Balkanlar" konusunda bir bildiri sundu ve bu savaşlar sırasında din adamlarının

Bulgarları nasıl isyana hazırladıklarını ve Bulgar milli şuurunu nasıl yandırdıklarını anlattı.

Rumen tarihçi Dogaru “30 Yıl Savaşları ve Rumen Ülkesi” konulu bildirisinde Rumenlerin niçin savaşlara doğrudan katılmadıklarını yine dini açıdan izah etti.

Bir başka Rumen tarihçi Preda ise “30 Yıl Savaşlarında Rumen Ordu Kuvvetleri” konulu ilgi çekici bir bildiri sundu. Bildirisinde Osmanlıların Rumenlere toprak bütünlüğü ve önemli bir siyasi özgürlük verdiklerini belirterek Rumenlerin bu özelliklerden dolayı isyana girişmediklerini anlattı. Eflâk, Boğdan ve Erdel’e ait nüfus, asker sayısı, taktik ve lojistik konularında bilgiler verdi.

Biz kendilerine, bildirilerinde Rumen kuvvetlerindeki ikmal ve iâşe sistemiyle silah ve cephane konusunda da bilgilerin olması gerektiğini bildirdik. Cevap olarak bize ikmal ve iâşe ile silahların önemli bir kısmının Osmanlılarca gönderildiğini, bunu bildirisinde yazdığını ama zaman darlığı sebebiyle burada belirtmediğini anlattı.

Bu Kolokyumda her iki Rumen tarihçisinde de Osmanlıyı benimseme, onun bir parçası olmakla övünç duyma eğilimi gördüm. Bunu açık açık belirtiyorlar. Örnek olarak bir olay anlatacağım. Kolokyumun ilk günü Rumen tarihçi Dimitru Preda benim yanımdaydı. İlk oturumdaki konuşmacılardan Finlandiyalı Prof. Lappalainen, Otuz Yıl Savaşları sırasında 25.000 Finli askeri nasıl 200 km. lik bir mesafeye götürüldüğünü anlatıyordu. Rumen Preda bana eğildi: “- 25.000 kişiyi 200 km. götürmek çok mu önemli? Bir de bizi düşünün 100.000’den fazla askeri 1000-1500 km. lik mesafelere çok kısa sürede bütün ağırlıklarıyla naklediyorduk.”

Türk Askeri Komisyon Heyeti olarak, Prag’daki büyükelçimiz Sayın Üstün Dinçmen bey ve askeri Ateşemiz Kur. Kd. Alb. Nevzat Kutlu’nun çok yakın ilgi ve desteklerini gördük. Sayın büyükelçimizin bizleri iki defa kabul edişi ve hem konumuzla ilgili hem de genel Türk tarihi konusundaki ilgi ve bilgisi bizleri son derece memnun etti. Sayın büyükelçimiz ve Askeri Ateşemiz bizleri Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk’ün 1918 yılı Haziran ve Temmuz aylarında böbreklerinden rahatsızlanarak geldiği ve tedavisi için kaldığı Karlstbad şehrindeki otele götürmek istedi. Burası şu anda da kür tedavilerinin yapıldığı bir kaplıca şehrinin oteliymiş. Orada Atatürk’ümüzün kaldığı odaya bir büstü ve bazı eşyaları ko-

arak bir müze yapılmasına çalışılıyormuş. Şehir bugün Çek Cumhuriyeti sınırları içinde. Gidiş-Geliş için en as bir gün boş vakit gerektiği için oraya gitmemiz mümkün olmadı. Çek yetkililerden bir boş gün ayarlayıp ayarlayamayacağımızı sorduk. “Program yapıldı” dediler. Esneklik ve insiyatif kullanma yok denecek kadar az Çeklerde. Askeri Ateşemizin anlattığı ve Çek Cumhuriyeti’nde basında da yazılmış bir olayı nakledilerek XXIII. Uluslararası Askeri Tarih Kolokyumu ile ilgili yazımızı bitirmek istiyorum.

Bilindiği gibi “El nino” tayfununun sebep olduğu yağışlar yüzünden diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Çek Cumhuriyeti’nde de Vltava nehri taşmış, çok yer sular altında kalmış, Prag’a 200 km. kadar uzaklıkta bulunan bir tugay da sular altında kalmış. Ama tugay komutanı sel basmadan önce tugay personelini başka yerlere nakletmiş. Yani can kaybı olmamış. Zira önlem alınmış. Ancak tugayın bütün silah ve cephaneleriyle erzak ve eşyaları sular altında kalmış. Bunun üzerine tugay komutanına soruşturma açmışlar ve “Niçin erzakları, eşyaları, silahları ve cephaneleri de kurtarmadığı”ni sormuşlar. Tugay komutanı basında da yayınlanan savunmasında “Bana personeli kurtarın diye emir verdiler, Eşyaları erzakları ve silahları kurtarın diye emir vermediler?” diyerek kendini savunmuş.

Askeri Ateşemiz bunu anlatınca sayın büyükelçimiz de eski Cumhurbaşkanlarımızdan rahmetli Turgut Özal’ın Çek Cumhuriyeti’ni ziyareti sırasında Çek Cumhurbaşkanı Hevel’e söylediği bir sözü hatırlattı:

“– Akşam komünist kafa ile yatıp, sabah liberal kafa ile kalkılmaz. Değişim için Zaman ister... Gayret ister...”